

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Wspólny komunikat Komisji Europejskiej i Wysokiej Przedstawiciel Unii do Spraw Zagranicznych i Polityki Bezpieczeństwa do Parlamentu Europejskiego i Rady »W stronę strategii UE w dziedzinie międzynarodowych stosunków kulturalnych«”

[JOIN(2016) 29 final]

(2017/C 288/17)

Sprawozdawca: **Luca JAHIER**

Wniosek o konsultację	Komisja Europejska, 23.9.2016
Podstawa prawna	Art. 304 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej
Sekcja odpowiedzialna	Sekcja Stosunków Zewnętrznych
Data przyjęcia przez sekcję	2.5.2017
Data przyjęcia na sesji plenarnej	31.5.2017
Sesja plenarna nr	526
Wynik głosowania	165/0/0
(za/przeciw/wstrzymało się)	

1. Wnioski i zalecenia

1.1. Kultura ma do odegrania istotną rolę w obecnej sytuacji politycznej na świecie, kiedy poszanowanie praw człowieka, tolerancja, współpraca i wzajemna solidarność znowu są kwestionowane. Zatem EKES z zadowoleniem przyjmuje wspólny komunikat, w którym wyraźnie widać zrozumienie wpływu kultury i który stanowi imponujący zbiór istniejących programów na szczeblu unijnym i krajowym oraz wskazuje na potencjalne obszary działania w dziedzinie międzynarodowej wymiany kulturalnej.

1.2. Komitet apeluje teraz o podjęcie dalszych kroków, aby przejść od wytyczania kierunku do przyjęcia i wdrożenia jasnej strategii i planu działania. Plan działania powinien odpowiadać na 4 potrzeby strukturalne: zapewniać przejrzystość zarządzania na poziomie UE; dążyć do koordynacji i oferować państwom członkowskim dodatkową pomoc; wyjaśniać aspekty finansowe; wspierać sieci wzajemnie powiązanych podmiotów w dziedzinie kultury reprezentujących sprawnie funkcjonujące społeczeństwo obywatelskie.

1.3. Aby szeroko rozpowszechnić świadomość znaczenia kultury dla zrównoważonego rozwoju, EKES apeluje o uznanie jej za czwarty filar rozwoju zrównoważonego, na równi z filarem gospodarczym, społecznym i środowiskowym.

1.4. Komitet z zadowoleniem przyjmuje uznanie kultury za istotny fundament pokoju i stabilności. Ma ona kluczowe znaczenie dla promowania głównego celu Unii Europejskiej, jakim jest „wspieranie pokoju, jej wartości i dobrobytu jej narodów” (art. 3 TUE). Dlatego też EKES wzywa UE, by w oparciu o własne doświadczenia zajęła pozycję globalnego przywódcy w zakresie praktycznego wymiaru, ochrony i szerzenia pokoju na całym świecie.

1.4.1. Można by to wspierać m.in. poprzez opracowywanie eksperymentalnych inicjatyw takich jak „White Dove”, korzystając z roli UE w procesie pokojowym w Irlandii Północnej, co wniosłoby wielce pożądany aspekt kulturalny i pokojowy do strategii rozwiązywania konfliktów.

1.4.2. Promowaniu kultury jako filaru pokoju i stabilności musi towarzyszyć zwrócenie uwagi na swobodę wyrazu kulturowego jako jednego z praw człowieka, a także wspieranie i rozwijanie na poziomie europejskim inicjatyw międzynarodowych mających za zadanie ochronę praw artystów.

1.4.3. EKES jest czujny na ewentualne przypadki nadużyć i manipulacji kulturą w celu uzasadnienia autorytarnej, populistycznej czy też innego programu politycznego. Tymczasem wymiany pod patronatem UE umożliwiają poznanie – bez kontroli tak typowej dla propagandy – poglądów wielu podmiotów oraz różnorodnych metod działania. Kultura oparta na niezwykłym bogactwie płynącym z różnorodności w naturalny sposób będzie przeciwwagą dla tendencji populistycznych i sterowanej państwowo propagandy kulturalnej, posłuży za nić porozumienia między narodami i stworzy okazję do ściślejszej współpracy i wymiany.

1.5. EKES podkreśla znaczenie społeczeństwa obywatelskiego jako podmiotu zrównoważonych społeczeństw oraz jego rolę w opracowywaniu wszelkich inicjatyw w dziedzinie kultury. W związku z tym UE powinna inwestować we wspieranie rozwoju zorganizowanego społeczeństwa obywatelskiego aktywnego w dziedzinie kultury.

1.5.1. EKES podkreśla znaczenie programów badających związki kultury ze strategiami rozwoju gospodarczego, społecznego i politycznego, przybliżających mniej popularną kulturę do centrum sfery politycznej.

1.5.2. Komitet zachęca do rozwijania programów badań i wymiany w dziedzinie kultury postrzeganej w szerszym kontekście, kierując się przykładem udanego programu Erasmus+.

1.5.3. EKES z zadowoleniem przyjmuje apel o utworzenie forum społeczeństwa obywatelskiego obejmującego wszystkie zainteresowane strony. EKES zobowiązuje się do wspierania takich systematycznych konsultacji i dialogu w nadchodzących latach.

1.6. EKES uznaje znaczenie branży kulturalnej i kreatywnej jako kluczowego czynnika wzrostu gospodarczego, tworzenia miejsc pracy i zrównoważonego rozwoju. Komisja uwypukla szereg aspektów i programów, co Komitet w pełni popiera, dlatego też zaleca dokonanie odpowiednich inwestycji w tym obszarze.

1.6.1. Rozwój umiejętności w branży kulturalnej i kreatywnej stanowi podstawę rozbudowania tego potencjału.

1.6.2. Komitet popiera rozpowszechnienie w wymiarze międzynarodowym inicjatywy Europejskiej Stolicy Kultury, we współpracy z Radą Europy i UNESCO, a także wsparcie istniejących już sieci miast w ich wymianie w dziedzinie kultury.

1.7. Podkreśla, że perspektywę kulturalną należy umieścić w centrum wszystkich przyszłych umów międzynarodowych, np. w nowym partnerstwie z krajami AKP po 2020 r.

1.8. EKES sądzi, że należy wykorzystać pozytywną dynamikę Europejskiego Roku Dziedzictwa Kulturowego 2018, aby przyjąć i wdrożyć plan działania na rzecz kultury w stosunkach międzynarodowych.

2. Przegląd wspólnego komunikatu Komisji i Wysokiej Przedstawiciel

2.1. We wspólnym komunikacie określono podejście do strategii UE w dziedzinie międzynarodowych stosunków kulturalnych w kontekście roli UE jako globalnego podmiotu.

2.2. Przedstawiono trzy filary tej strategii: 1) zasady przewodnie dla działań UE, 2) trzy główne kierunki tych działań, 3) propozycja dotycząca strategicznego podejścia do dyplomacji kulturalnej.

2.3. Zaproponowane zasady przewodnie uwypuklają potrzebę promowania różnorodności kulturowej oraz poszanowania praw człowieka jako zasadniczego fundamentu demokracji, stabilności i zrównoważonego rozwoju, włącznie ze swobodą wyrazu artystycznego, a także potrzebę wyjścia poza prezentowanie różnorodności kultur Europy i podkreślenie wzajemności, wzajemnego szacunku i dialogu międzykulturowego. Ponadto w komunikacie zwrócono uwagę na potrzebę komplementarności i pomocniczości w odniesieniu do wysiłków podejmowanych już przez państwa członkowskie. Zachęca się do promowania podejścia przekrojowego wykraczającego poza sztukę w wąskim rozumieniu i obejmującego strategię i działania w dziedzinie dialogu międzykulturowego, turystyki, kształcenia, badań i branż kreatywnych. Poza tym w komunikacie wyjaśniono także potrzebę unikania powielania działań dzięki korzystaniu z istniejących ram współpracy oraz instrumentów finansowych, tj. ze specjalnych programów tematycznych i ram współpracy geograficznej zaproponowanych już przez UE.

2.4. Zaproponowane trzy kierunki rozwoju współpracy w dziedzinie kultury z krajami partnerskimi to: a) wspieranie kultury jako siły napędowej rozwoju społecznego i gospodarczego, b) promowanie kultury i dialogu międzykulturowego na rzecz pokojowych stosunków między społecznościami, c) zacieśnianie współpracy w zakresie dziedzictwa kulturowego.

2.5. Pierwszy z nich obejmuje udzielanie pomocy innym krajom w rozwijaniu ich polityki kulturalnej, umacnianie sektora kultury i sektora kreatywnego oraz wspieranie roli władz lokalnych w krajach partnerskich.

2.6. Rozwój polityki kulturalnej można wspierać poprzez pogłębienie dialogów politycznych i wzmocnienie systemów zarządzania, w tym poprzez ukierunkowaną wymianę doświadczeń.

2.7. Podkreślono rolę sektora kultury i sektora kreatywnego w promowaniu inteligentnego, zrównoważonego wzrostu sprzyjającego włączeniu społecznemu, zwracając uwagę na fakt, że kultura przyczynia się do generowania 1,5 %–3,7 % PKB w krajach o niskich i średnich dochodach (według wskaźników wpływu kultury na rozwój UNESCO). Dlatego też zaproponowano dzielenie się wiedzą fachową z myślą o dalszym rozwoju tego sektora, wzmocnieniu kreatywnych centrów i klastrów, rozwinięciu odpowiednich umiejętności oraz stworzeniu solidnych ram regulacyjnych w celu wsparcia MŚP i współpracy terytorialnej.

2.8. Podkreślono znaczenie wspierania kultury w kontekście rozwoju obszarów miejskich, zwracając uwagę na jej wpływ na wzrost i spójność społeczną. Wspomniano także o potrzebie udostępnienia wszystkim obywatelom przestrzeni publicznej oraz o wpływie programów audiowizualnych i architektury.

2.9. Drugi kierunek zaproponowany w komunikacie (promowanie kultury i dialogu międzykulturowego na rzecz pokojowych stosunków między społecznościami) obejmuje wspieranie współpracy, dialogu i mobilności między podmiotami w sektorze kultury a twórczością artystów.

2.10. Wspomniano o zdolności dialogu międzykulturowego do promowania pokoju oraz o tym, że kultura jest narzędziem zarówno zapobiegania konfliktom, jak i pojednania między społecznościami, których dotknął konflikt. Wyliczono również różne stosowane już obecnie instrumenty.

2.11. Trzeci kierunek to zacieśnianie współpracy w zakresie dziedzictwa kulturowego jako ważny przejaw różnorodności kulturowej i narzędzie promowania turystyki i wzrostu gospodarczego. Przedstawiono więc propozycje wspierania badań naukowych w zakresie dziedzictwa kulturowego, zwalczania przemytu i przyłączenia się do prowadzonych pod kierownictwem UNESCO działań międzynarodowych mających na celu ochronę obiektów dziedzictwa kulturowego.

2.12. W ramach trzeciego filaru zaproponowano strategiczne podejście do dyplomacji kulturalnej oraz wspieranie współpracy między wszystkimi zainteresowanymi stronami w celu zapewnienia komplementarności i synergii. Dotyczy to rządów na wszystkich szczeblach, lokalnych organizacji kulturalnych i społeczeństwa obywatelskiego, Komisji i Wysokiej Przedstawiciel, państw członkowskich UE oraz ich instytucji kultury. Przedłożono różne formaty wzmocnionej współpracy.

2.13. Ponadto podkreślono znaczenie wymian międzykulturowych studentów, badaczy i absolwentów poprzez istniejące i mające powstać programy wymiany.

3. Uwagi ogólne dotyczące komunikatu

3.1. EKES z zadowoleniem przyjmuje wspólny komunikat zaproponowany przez Komisję Europejską i Wysoką Przedstawiciel. W obecnych czasach wzrastającej fragmentacji społecznej i tendencji populistycznych kultura ma do odegrania coraz większą rolę we wzmacnianiu więzi między społeczeństwem obywatelskim, promowaniu wzajemnego zrozumienia, dowartościowaniu różnorodności i wymiany oraz reagowaniu na zbyt uproszczone przekazy.

3.2. W komunikacie wyraźnie widać zrozumienie wpływu kultury. Stanowi on imponujący zbiór istniejących programów na szczeblu unijnym i krajowym oraz wskazuje na różne potencjalne obszary działania w dziedzinie wymiany i dyplomacji kulturalnej.

3.3. Niemniej Komitet apeluje o pójście krok dalej. Plan działania musi określać dokładne punkty kontaktowe i strategicznie ważne kraje, tak aby umożliwić zastosowanie ukierunkowanego podejścia oraz dokonanie spójnej oceny pierwszej fazy realizacji strategii z uwzględnieniem bieżącego Instrumentu Finansowania Współpracy na rzecz Rozwoju (2014–2020). Trzeba podkreślić znaczenie strategii w kontekście współpracy z państwami sąsiadującymi z UE i krajami objętymi procesem rozszerzenia.

3.4. Kultura w stosunkach zewnętrznych nie można postrzegać jako neutralnego elementu niezwiązanego z kontekstem politycznym. Zarówno historia, jak i współczesność dają przykłady możliwych nadużyć i manipulacji kulturą w celu uzasadnienia autorytarnego, populistycznego czy też innego programu politycznego. Dlatego, mimo że kultura w stosunkach zewnętrznych UE służy określonym celom, trzeba koniecznie podkreślić, że w przeciwieństwie do propagandy wymiana propagowana przez UE umożliwia dzielenie się poglądami wielu podmiotów oraz stwarza przestrzeń dla wielorakich sposobów podejścia, a więc nie zawiera typowego dla propagandy elementu kontroli. Tym samym kultura oparta na niezwykle bogactwie płynącym z różnorodności w naturalny sposób będzie przeciwwagą dla tendencji populistycznych i sterowanej państwowo propagandy kulturalnej, posłuży za nić porozumienia między narodami, zburzy wznoszone coraz częściej mury, naprawi rosnące uprzedzenia i stworzy okazję do ściślejszej współpracy i wymiany.

3.5. Edukacja kulturalna oparta na kreatywnych procesach i docenieniu różnorodności, w tym wymiany międzykulturowej, może pomóc zwiększyć świadomość ludzi i ich odporność na populistyczne wykorzystywanie kultury.

3.6. Komitet zwraca również uwagę, że ze względu na zaangażowanie wielu dyrekcji i podmiotów konieczne staje się utworzenie przejrzystej struktury zarządzania, aby kierować współpracą z myślą o opracowaniu jasnych celów i osiągnięciu wyników. Struktura taka powinna jednak być elastyczna, aby nie powodować dodatkowych obciążeń administracyjnych. Należy wyznaczyć głównego administratora dostępnych funduszy.

3.7. Kultura powinna wprawdzie posiadać wartość samą w sobie, lecz EKES wskazuje na potrzebę włączenia jej do innych dziedzin, tym samym umożliwiając jej propagowanie uzgodnionych celów i działań oraz uznając jej znaczenie dla projektu europejskiego. Niemniej obecnie kwestie związane z kulturą nie są uwzględniane w planach działania, w tym w programie prac Komisji na rok 2017. Kultura powinna zajmować coraz bardziej prominentne miejsce wśród priorytetów i działań Komisji, zaś pierwsze konkretne zamierzenia w tej dziedzinie należy ująć już w programie prac Komisji na rok 2018 r.

3.8. Kultura ma kluczowe znaczenie dla wzmocnienia roli UE jako podmiotu globalnego, również w bezpośrednio określonych kluczowych dziedzinach, a mianowicie w kontekście strategii UE na rzecz Syrii, globalnej strategii UE oraz partnerstwa UE-Afryka.

3.9. Ze względu na znaczenie sektora kultury i sektora kreatywnego Komitet proponuje przyjęcie środków, dzięki którym zagadnienia dotyczące tych dziedzin będą uwzględniane we wszystkich przyszłych negocjacjach na poziomie międzynarodowym, poczynając od kolejnego mandatu negocjacyjnego dla nowego partnerstwa z krajami AKP po 2020 r. Obejmuje to negocjacje handlowe, w których UE powinna podjąć niezbędne kroki w celu wsparcia, ochrony i promocji europejskich działań kulturalnych⁽¹⁾.

3.10. EKES powinien uwzględniać temat kultury w pracy swych stałych organów oraz w swej normalnej działalności.

3.11. EKES z zadowoleniem przyjmuje uznanie znaczenia kultury dla rozwoju naszych społeczeństw oraz jej wpływu na kluczowe kwestie polityczne. Niemniej podkreśla, że nie należy ograniczać sztuki i kultury jedynie do ich wartości strategicznej i materialnej, lecz uznać ich immanentną wartość jako wyznacznika naszego człowieczeństwa.

3.12. Choć pokrótce wspomniano o prawach kulturalnych, to jednak strategia powinna odzwierciedlać zasadę wartości europejskich jako podstawę wymiany kulturalnej, porozumienia i rozwoju. Strategia mogłaby także wziąć pod uwagę istotne prace specjalnego sprawozdawcy ONZ w dziedzinie praw kulturalnych (OHCHR)⁽²⁾.

⁽¹⁾ W tym kontekście EKES potwierdza swoje wsparcie na rzecz wyjątku kulturalnego, jak podkreślono w opinii w sprawie: „Branża twórcza i branża kultury – atut Europy, który należy wykorzystać w globalnej konkurencji” (Dz.U. C 13 z 15.1.2016, s. 83).

⁽²⁾ <http://www.ohchr.org/EN/Issues/CulturalRights/Pages/SRCulturalRightsIndex.aspx>

3.13. W komunikacie stwierdzono wprawdzie, że ludzie często nawiązują kontakt ponad granicami za pomocą narzędzi cyfrowych i że zapotrzebowanie na wymianę i współpracę międzykulturową wzrosło wraz z rewolucją cyfrową, niemniej niewystarczająco skoncentrowano się na skutkach i potencjale transformacji cyfrowej dla międzynarodowych stosunków kulturalnych. Dlatego też istotne znaczenie ma zbadanie i uwzględnienie konsekwencji transformacji cyfrowej, biorąc pod uwagę przede wszystkim wpływ na wymianę międzykulturową pomiędzy ludźmi, a także analizując zarówno jej potencjał, jak i ryzyko tendencyjności i dezinformacji. Wymiana kulturalna umożliwia ludziom rozwijanie zainteresowań oraz sprzyja dostępowi do informacji i zasobów w internecie.

3.14. Wspomnienie o narzędziach cyfrowych jako sile napędowej coraz powszechniejszej wymiany jest wątpliwe, gdyż przemiany gospodarcze i wyzwania społeczne można postrzegać jako dominujące siły globalnych zmian.

3.15. W świetle obecnych wydarzeń EKES proponuje, by w komunikacie zawrzeć dialog międzyreligijny jako element dialogu międzykulturowego i włączyć weń także organizacje światopoglądowe i niewyznaniowe, zgodnie z preambułą Traktatu o Unii Europejskiej, gdzie jest mowa o czerpaniu inspiracji z „kulturowego, religijnego i humanistycznego dziedzictwa Europy”, oraz z art. 17 TFUE. Można by temu sprzyjać poprzez inicjatywy o charakterze eksperymentalnym, np. w ramach inicjatyw dla studentów i nauczycieli z seminariów duchownych i szkół religijnych w ramach programu Erasmus+.

3.16. W komunikacie wspomina się o wpływie kultury na zrównoważony rozwój w kontekście trwałego wzrostu gospodarczego sprzyjającego włączeniu społecznemu⁽³⁾. EKES ubolewa, że kwestia ta nie została pogłębiona, mając na uwadze pomysły dotyczące uczynienia z kultury samodzielnego filaru wspierającego zrównoważoność. W ostatnich latach coraz więcej organizacji⁽⁴⁾ przyjmuje ten punkt widzenia, podkreślając, że kulturę należy uznać za wymiar równie ważny jak inne wymiary rozwoju, takie jak gospodarka, włączenie społeczne i środowisko. EKES aktywnie popiera to podejście. To z kolei wiąże się z postrzeganiem kultury jako istotnego budulca integrującego społeczeństwa.

3.17. EKES podkreśla kluczowe znaczenie współtworzenia dla rozwoju artystycznego i wymiany. O kwestii tej nie wspomina się jednak w komunikacie. Współtworzenie nie tylko wzmacnia wymianę i naukę na zasadzie równości, lecz może także zaowocować innowacyjną działalnością sprzyjającą rozwojowi artystycznemu i wzrostowi, w tym rozwojowi gospodarczemu i społecznemu.

3.18. Komitet podkreśla, że wymiana kulturalna i dialog kulturalny powinny opierać się na obiektywnych danych, umożliwiając najlepsze możliwe dopasowanie stosunków kulturalnych i artystycznych do danego kraju czy regionu. Wymaga to przeanalizowania praktyk kulturowych oraz atutów i wyzwań zarówno wewnątrz krajów partnerskich, jak i we współpracy z nimi. Interesującą inicjatywą jest kompendium Rady Europy na temat polityki i trendów kulturalnych w Europie.

3.19. Ponadto konieczne długoterminowe sposoby podejścia wymagają ciągłego monitorowania i przeglądu, tak aby zapewnić wpływ i wzajemne korzyści z wymiany kulturalnej i interakcji.

3.20. Przy opracowywaniu programów promujących wymianę kulturalną należy wziąć pod uwagę finansowanie pisemnych i ustnych tłumaczeń.

3.21. W kontekście opracowywania nowych programów EKES podkreśla potrzebę rozpropagowania programu zarówno w UE, jak i w krajach partnerskich i wśród ich obywateli, a także wyjaśnienia podejścia, promowania inicjatyw i informowania o możliwościach finansowania. W tym celu można by rozwinąć różne istniejące kanały (Euronews, programy nagród kulturalnych).

⁽³⁾ Zob. rezolucja 70/214 „Culture and sustainable development” [Kultura a zrównoważony rozwój], przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne ONZ 22 grudnia 2015 r.

⁽⁴⁾ Zob. prace Agendy 21 na rzecz kultury i inicjatywy Culture Action Europe w ramach kampanii „The Future We Want Includes Culture” [Przyszłość, jakiej chcemy, obejmuje kulturę] na temat roli kultury w realizacji celów zrównoważonego rozwoju.

3.22. Ponadto Komitet przypomina, że należy wziąć pod uwagę rolę regionów, miast i struktur szczebla niższego niż krajowy, jak podkreślono w opinii przyjętej przez Komitet Regionów w dniach 7–8 lutego 2017 r.

3.23. Komitet zwraca uwagę na kluczowe znaczenie zachęcania do otwartego dialogu i rozstrzygnięcia sporów między państwami członkowskimi związanych z posiadaniem przedmiotów należących do narodowego dziedzictwa kulturowego.

3.24. EKES z zadowoleniem przyjmuje komunikat i oczekuje, że wniosek zostanie przełożony na konkretne działania. Pragnie jednak pogłębić pewne kwestie, którym nie poświęcono wystarczającej uwagi, a mianowicie: a) kultura jako filar pokoju i stabilności, b) kultura a społeczeństwo obywatelskie oraz c) kultura i sektor kreatywny na rzecz zrównoważonego wzrostu i rozwoju.

3.25. Z uwagi na znaczenie i profil nadchodzącego Europejskiego Roku Dziedzictwa Kulturowego EKES proponuje wykorzystanie tych ram i pozytywnej dynamiki do opracowania i wdrożenia w 2018 r. planu działania na rzecz kultury w stosunkach zewnętrznych.

4. Kultura jako filar pokoju, stabilności i bezpieczeństwa

4.1. Komitet z zadowoleniem przyjmuje uznanie kultury za istotny filar pokoju i stabilności. Ma ona kluczowe znaczenie dla wspierania głównego celu Unii Europejskiej, jakim jest „wspieranie pokoju, jej wartości i dobrobytu jej narodów” (art. 3 TUE).

4.2. Unia Europejska musi zająć należne jej miejsce jako światowy lider w zakresie praktycznego wymiaru, ochrony i szerzenia pokoju na całym świecie. Jako laureatka Nagrody Nobla i przykład najdłuższego okresu pokoju i dobrobytu w Europie po dwóch wojnach światowych, Unia jest świadectwem własnej zdolności przewodzenia świata w tej dziedzinie. Wyniki UE w zakresie praw człowieka, demokracji, równości, tolerancji, zrozumienia i wzajemnego poszanowania nie mają sobie równych na arenie międzynarodowej. Motto unijne „Zjednoczeni w różnorodności” ma obecnie większy oddźwięk niż w całej 60-letniej historii, ze względu na globalne wyzwania w dzisiejszym świecie.

4.3. EKES podkreśla znaczenie dialogu dla zapobiegania konfliktom, rozwiązywania ich oraz dla pojednania po ich zażegnaniu. Przestrzeń kultury i sztuki umożliwia otwarty dialog i budowanie wzajemnego zaufania. Chociaż wspomniano o roli kultury w sytuacjach przed- i pokonfliktowych, aspekt ten należy pogłębić, zwłaszcza z uwagi na to, że podmioty z państw trzecich działające w dziedzinie kultury również posiadają ogromną wiedzę fachową w tej dziedzinie, co umożliwia dojście do wniosków korzystnych dla każdej ze stron. Poszanowania praw człowieka należy włączyć do umów pokojowych, co umożliwia również poszanowanie mniejszości kulturowych na obszarach pokonfliktowych⁽⁵⁾.

4.4. Rola UE w procesie pokojowym w Irlandii Północnej mogłaby posłużyć za podstawę strategii budowania pokoju w wymiarze globalnym. Można by np. rozważyć nową inicjatywę „White Dove”, inspirowaną rolą UE w procesie pokojowym w Irlandii Północnej podpartą wyjątkowym programem PEACE⁽⁶⁾. Dzięki globalnemu zasięgowi inicjatywa taka angażowałaby wszystkie podmioty i zapewniała oddolny wkład społeczeństwa obywatelskiego i świata polityki. Mogłaby być połączona z nowym Europejskim Korpusem Solidarności i naśladować program Erasmus+, z tym że nie ograniczałaby się wyłącznie do młodych ludzi. Można by ją powiązać ze wszystkimi działaniami UE w obszarze ochrony, bezpieczeństwa i dyplomacji, uzupełniając strategię rozwiązywania konfliktów niezwykle potrzebnym komponentem związanym z kulturą i budowaniem pokoju. Umożliwiłoby to dialog międzykulturowy, wzajemny szacunek, tolerancję i porozumienie dzięki kulturze, kształceniu i mediom.

4.5. EKES zwraca uwagę na rolę zorganizowanego społeczeństwa obywatelskiego, fundacji politycznych i władz lokalnych w budowaniu pokoju i pojednaniu. Trzeba wykorzystać ich wiedzę oraz uwzględnić i promować ich wizje.

4.6. Komitet podkreśla, że w celu promowania pokoju i stabilności należy opracować we współpracy z lokalnymi podmiotami inicjatywy kulturalne i programy wymiany. Trzeba także podjąć wysiłki, aby dotrzeć do obywateli na obszarach lokalnych, wykraczając poza kręgi, do których zazwyczaj kierowane są programy kulturalne i artystyczne.

⁽⁵⁾ Zob. również „Information presented by the Northern Ireland Human Rights Commission to the United Nations on The Derry/Londonderry Report on Upholding the Human Right to Culture in Post-Conflict Societies” [Informacje przedstawione ONZ przez Komisję Praw Człowieka Irlandii Północnej na temat sprawozdania Derry/Londonderry z przestrzegania prawa do kultury w społeczeństwach pokonfliktowych] (UNGA A/HRC/25/NI/5, 27 lutego 2014 r.).

⁽⁶⁾ Opinia EKES-u „Rola UE w budowaniu pokoju w stosunkach zewnętrznych: sprawdzone rozwiązania i perspektywy” (Dz.U. 68 z 6.3.2012, s. 21).

4.7. Na szczeblu międzyrządowym godne pochwały są inicjatywy podejmowane przez Radę Europy. Można by wzmocnić współpracę z tą organizacją, aby skorzystać z jej wiedzy fachowej w odniesieniu do należących do niej państw sąsiadujących z UE. EKES zwraca uwagę np. na ramy wskaźników kultury i demokracji oraz na inicjatywę Youth Peace Camp, dzięki której młodzi ludzie i organizacje młodzieżowe w regionach dotkniętych konfliktem mogą angażować się w dialog i działania służące przekształceniu konfliktu w oparciu o edukację na temat praw człowieka i edukację międzykulturową. Program ten mógłby stanowić wzór dla dialogu kulturowego między młodymi ludźmi.

4.8. Komitet zwraca również uwagę na wpływ kultury na kwestie bezpieczeństwa w przestrzeni miejskiej, zgodnie ze stanowiskiem zajęтым w niedawnym badaniu pt. „Kultura, miasta i tożsamość w Europie”. Proponuje wspierać wymianę pozytywnych doświadczeń w tej dziedzinie ⁽⁷⁾.

4.9. Trzeba lepiej zrozumieć wpływ kultury – a także jej utraty – na radykalizację postaw wśród młodzieży. Należy koniecznie podkreślić wpływ działalności kulturalnej i dziedzictwa kulturowego na stabilność społeczną i spójność oraz zapobiegać wykorzystywaniu kultury i dziedzictwa jako środków promowania radykalnej czy narodowościowej polityki.

4.10. Wspieraniu kultury jako filaru pokoju i stabilności musi towarzyszyć położenie nacisku na swobodę wyrazu artystycznego jako prawa człowieka. Na poziomie organizacji społeczeństwa obywatelskiego istnieją globalne inicjatywy mające na celu wspieranie artystów prześladowanych (np. FREEMUSE, Observatoire de la liberté de la Création Artistique). Należy wspierać ich rozwój i budowanie sieci kontaktów wśród ogółu europejskich organizacji społeczeństwa obywatelskiego.

5. Kultura a społeczeństwo obywatelskie

5.1. EKES podkreśla potrzebę budowania aktywnego społeczeństwa obywatelskiego w celu wspierania partycypacyjnego wzrostu gospodarczego sprzyjającego włączeniu społecznemu oraz rozwoju kultury. Działalność społeczeństwa obywatelskiego należy wzmocnić za pośrednictwem dialogów kulturowych i działań związanych z budowaniem zdolności ⁽⁸⁾. Zwiększanie zdolności administracyjnych organizacji społeczeństwa obywatelskiego ma kluczowe znaczenie dla wspólnego podejmowania działań i bezpośredniego dialogu na równych prawach.

5.2. W związku z tym Komitet zgadza się z dążeniem do zwiększenia wsparcia dla działających w dziedzinie kultury organizacji społeczeństwa obywatelskiego w krajach partnerskich. Słusznie zwrócono uwagę na konieczność zaangażowania podmiotów działających w dziedzinie kultury. EKES pragnie podkreślić znaczenie tych wysiłków nie tylko z punktu widzenia dialogu międzykulturowego, lecz również dla różnorodności kulturowej i praw kulturalnych.

5.3. Komitet pragnie zwrócić uwagę na potrzebę zaangażowania organizacji pozarządowych i fundacji, zarówno w Europie, jak i w krajach partnerskich, jako cennych podmiotów i zasobów z punktu widzenia udanego dialogu i wymiany. Trzeba więc wykorzystać programy podmiotów krajowych oraz połączyć siły i korzystać wzajemnie ze zgromadzonej wiedzy, np. działalności fundacji im. Roberta Boscha w zakresie stosunków międzynarodowych i projektów Interarts, takich jak finansowany przez UE (a konkretnie przez program Euromed DG NEAR) projekt wspólnoty praktyków w zakresie publicznej wartości kultury w południowym basenie Morza Śródziemnego „SouthMed CV”, który ma na celu przybliżenie mniej popularnej kultury do centrum sfery publicznej oraz zbadanie jej ewentualnych związków ze strategiami rozwoju gospodarczego, społecznego i politycznego.

5.4. Komitet zwraca uwagę na fakt, że wymiana (między)kulturalna nie może się ograniczać do artystów i podmiotów działających w sferze kultury, lecz powinna zdecydowanie dążyć do objęcia swoim zasięgiem i zaangażowania wszystkich obywateli. Mimo wysiłków podejmowanych, by temu zaradzić, wymiana kulturalna i artystyczna kierowana jest raczej do wąskiej liczby osób z często podobnych środowisk społecznych, kulturowych i edukacyjnych. W związku z tym w programach kulturalnych należy wyraźnie uwzględnić wymianę informacji na temat partycypacyjnych inicjatyw kulturalnych i rozwoju edukacji w dziedzinach artystycznych. Tylko w ten sposób można będzie wykorzystać potencjał sektora sztuki i kultury w zakresie wspierania stabilności, pokoju i zrównoważonego rozwoju.

⁽⁷⁾ Zleczone przez EKES badanie „Kultura, miasta i tożsamość w Europie” <http://www.eesc.europa.eu/?i=portal.en.events-and-activities-europe-culture-cities-study>.

Wnioski z zorganizowanej przez Grupę Innych Podmiotów konferencji „Nadzieja dla Europy! Kultura, miasta i nowe wizje”, Bruksela, 20–21 czerwca 2016 r.: <http://www.eesc.europa.eu/?i=portal.en.events-and-activities-europe-culture-cities-conclusions>.

⁽⁸⁾ Opinia EKES-u w sprawie Europejskiego Roku Dialogu Międzykulturowego (Dz.U. C 185 z 8.8.2006, s. 42).

5.5. EKES wysoce ceni program Erasmus+ i jego znaczenie dla wymiany oraz wzajemnego zrozumienia i uczenia się. Na poziomie UE nie istnieją podobne inicjatywy dla obywateli i podmiotów działających w sektorze kultury i sztuki. Można by pomyśleć o rozwoju konkretnych programów wymiany i mobilności dla szerzej rozumianej sztuki i kultury.

5.6. Istnieje wiele programów wymiany i wizyt studyjnych dla artystów i podmiotów działających w dziedzinie kultury, finansowanych na zasadzie dwustronnej za pośrednictwem krajowych instytutów kultury. Należy zbadać wzmocnioną synergię między tymi programami, włączając w to także inicjatywy pozarządowe, takie jak fundacja Roberta Cimetty.

5.7. Współpracę międzynarodową i mobilność trzeba uznać za atut dla rozwoju tożsamości kulturowej w czasach, gdy przemiany demograficzne, społeczne i gospodarcze również wskazują na skrócenie odległości między państwami i w ich obrębie. Te wydarzenia wpływają na procesy kulturowe oraz mają coraz większy potencjał dla nawiązywania kontaktów kulturalnych ponad granicami. Przy odpowiednim wsparciu mobilność ta, oprócz pozytywnego wpływu na wymianę gospodarczą, może również przyczynić się do rozwoju tożsamości kulturowej, a tym samym propagowania pokoju i spójności społecznej. Mobilność powinna być starannie wyważona dzięki wsparciu gwarantującym stworzenie solidnych podstaw dla przyszłych inicjatyw kulturalnych i twórczych.

5.8. EKES podkreśla zdolność sieci kulturalnych do promowania wymiany między podmiotami działającymi w sektorze kultury, kształtowania krajobrazu kulturowego i rozwijania aktywnego kulturalnie społeczeństwa obywatelskiego. Proponuje więc wspieranie wymiany z europejskimi sieciami kulturalnymi w ramach linii finansowania w programie „Kreatywna Europa”. Można by wzmacniać powiązania z istniejącymi sieciami na szczeblu międzynarodowym oraz rozwój sieci w poszczególnych regionach.

5.9. EKES zwraca uwagę na korzyści płynące z innych aspektów programu „Kreatywna Europa” i zaleca zbadanie wszystkich opcji finansowania w świetle ich potencjału dla wymiany kulturalnej na poziomie międzynarodowym.

5.10. Komitet z zadowoleniem przyjmuje apel o utworzenie forum społeczeństwa obywatelskiego, które obejmowałoby wszystkie zainteresowane strony i odgrywałoby kluczową rolę w rozwijaniu wspomnianego planu działania w dziedzinie międzynarodowych stosunków kulturalnych. Mogłoby to przyjąć postać dorocznego forum opartego na horyzontalnej wymianie i debatach, wraz z pomniejszych spotkaniami w różnych regionach geograficznych wewnątrz UE i poza nią.

5.11. EKES zobowiązuje się do wspierania w nadchodzących latach takich regularnych konsultacji i dialogu z zainteresowanymi stronami w dziedzinie stosunków zewnętrznych. Komitet zastanowi się, w jaki sposób odgrywana przez niego rola i metody pracy mogą wnieść konkretny i uporządkowany wkład w lepsze przygotowanie wspomnianego wyżej planu działania.

6. Kultura i sektor kreatywny na rzecz zrównoważonego wzrostu i rozwoju

6.1. Kulturę należy w pełni uznać za czwarty filar zrównoważonego rozwoju. Pozwoli to na pogodzenie wizji kultury postrzeganej bądź jako narzędzie wzrostu gospodarczego, bądź jako czynnik o immanentnej wartości, który nie powinien zależeć od priorytetów gospodarczych.

6.2. EKES podkreśla znaczenie zrównoważoności i alternatywnych metod pomiaru wzrostu, takich jak większy dobrobyt w społeczeństwie.

6.3. W komunikacie podkreśla się szereg istotnych kwestii dotyczących wkładu kultury i sektora kreatywnego, tworzonego głównie przez MŚP⁽⁹⁾, w zrównoważony rozwój, wzrost gospodarczy i tworzenie miejsc pracy, co oczywiście spotyka się z poparciem Komitetu. Jak zaznaczono w komunikacie, światowy handel produktami branży kreatywnej wzrósł ponad dwukrotnie w latach 2004–2013⁽¹⁰⁾. Sektor kultury i sektor kreatywny stanowią prawie 3 % globalnego PKB i zapewniają ponad 30 mln miejsc pracy⁽¹¹⁾.

6.4. Trzeba zwrócić uwagę na potrzebę inwestowania w rozwój odpowiednich umiejętności, aby wykorzystać potencjał wzrostu w branżach kreatywnych. Należy wspierać lokalne rynki. Programy mobilności służące rozwijaniu umiejętności nie mogą pogłębiać negatywnych skutków drenażu mózgów w krajach partnerskich.

⁽⁹⁾ Eurostat 2013: wskaźniki według wielkości przedsiębiorstw w wybranych sektorach kultury dla EU-28.

⁽¹⁰⁾ „The Globalisation of Cultural Trade: A Shift in Cultural Consumption – International flows of cultural goods and services 2004–2013” [Globalizacja handlu produktami kultury: zmiany w konsumpcji kulturalnej – międzynarodowy przepływ dóbr i usług kulturalnych w latach 2004–2013], Instytut Statystyczny UNESCO (UIS), 2016.

⁽¹¹⁾ „Cultural Times”, sprawozdanie przygotowane przez CISAC i UNESCO, 2015.

- 6.5. Doświadczenie płynące z inicjatywy Europejskiej Stolicy Kultury pokazuje wpływ rozwoju kulturalnego na rozwój gospodarczy i społeczny na obszarach miejskich. Można by rozwijać wymianę i budowanie zdolności wraz z innymi państwami w zakresie wyzwań i strategii, które doprowadziły do tego wzrostu.
- 6.6. Inne organizacje międzynarodowe i regiony zainspirowały się modelem Europejskiej Stolicy Kultury (posłużyło to za wzór np. dla powołania Islamskich Stolic Kultury przez Islamską Organizację Oświatową, Naukową i Kulturalną – ISESCO). Warto by zbadać możliwości współpracy i synergii z myślą o maksymalizacji wzajemnych korzyści i uczenia się, a także rozważyć w ramach tego programu międzynarodową inicjatywę stolic kultury bądź partnerstwo miast.
- 6.7. Innym przykładem powiązań między miejscami a miastami są szlaki kulturowe Rady Europy. Program ten można by przeanalizować i rozwinąć na skalę międzynarodową, wykorzystując jego potencjał do natężenia turystyki kulturalnej i zrozumienia wspólnych korzeni kulturowych.
- 6.8. EKES podkreśla potrzebę wspierania i ułatwiania współpracy oraz tworzenia sieci kontaktów między miastami w Europie i poza nią. Wiele miast europejskich ma doświadczenia w kształtowaniu polityki kulturalnej oraz w rozumieniu jej związku z innymi obszarami zrównoważonego rozwoju (np. wzrostem gospodarczym, tworzeniem miejsc pracy, włączeniem społecznym, kreatywną edukacją, turystyką kulturalną itp.). Stanowi to atut dla długofalowej współpracy Europy i globalnego Południa. UE mogłaby również ułatwiać współpracę i tworzenie sieci kontaktów między miastami w Europie i poza nią. Istnieją już inicjatywy, które mogą dostarczyć odpowiednich bodźców dla długofalowej współpracy, m.in. programy „Pilotażowe miasta” i „Wiodące miasta”.
- 6.9. Za cenny atut należy również uznać sieci miast podejmujące działania w dziedzinie kultury. Wymienić można tu np. Eurocities, Mercociudades, Africities, sieć kreatywnych miast UNESCO, Les Arts et la Ville, australijską sieć rozwoju kultury czy kanadyjską sieć kreatywnych miast.
- 6.10. EKES ubolewa nad pominięciem aspektu płci w proponowanych działaniach na rzecz wspólnej strategii. Choć równouprawnienie płci stanowi podstawę naszych europejskich wartości, badania wykazują na nierówności w widoczności i zajmowaniu kluczowych stanowisk w zależności od płci. Również UNESCO wskazuje na nierównomierne rozłożenie korzyści płynących z turystyki kulturalnej i rozwoju działalności kulturalnej. W związku z tym EKES nalega, by uwzględnić tę kwestię.

Bruksela, dnia 31 maja 2017 r.

Georges DASSIS
Przewodniczący
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego